

XIX. YÜZYILDA BİR DİVAN ŞAİRİ RECÂÎ-ZÂDE AHMED CEVDET'İN DİVANÇE'Sİ*

A Divan Poet in the XIXth Century Recâî-zâde Ahmed Cevdet's DivançeBengüsu ÇETİN¹

ÖZET

Yaklaşık altı yüzyıl boyunca devam eden divan edebiyatı geleneği, pek çok şair yetiştirmiştir. Bu şairlerden biri de Recâî-zâde Ahmed Cevdet'tir. Yapılan araştırmalar, Ahmed Cevdet'in XIX. yüzyıl divan şairlerinden biri olduğunu göstermektedir. Şairin asıl adı Ahmed Cevdet'tir. Ahmed Cevdet'in doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 1831 yılında vefat etmiştir. Şair yaşadığı dönemde Recâî-zâde Cevdet olarak bilinmektedir. İstanbul'da doğan Ahmed Cevdet'in tahsil hayatı ile ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır. Ahmed Cevdet İstanbul şairlerdendir. Şair, Bâb-ı Âlî Dahiliye Kalemî'nde memur olarak çalışmıştır. Genç yaşta vefat eden Ahmed Cevdet'in bilinen üç eseri bulunmaktadır. Bunlardan ilki Nevâdirü'l-Âsâr fî Mütâla'atî'l-Eş'âr, ikincisi Zînetü'l-Mecâlis, üçüncüsü ise Türkçe Divançe'sidir. Şairin mürettep bir Divançe'si vardır. Türkçe Divançe'sinin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde iki, Millet Kütüphanesi'nde iki, Avusturya Kütüphanesi'nde bir olmak üzere toplam beş nüshası bulunmaktadır. Ahmed Cevdet şiirlerinde Cevdet'i mahlas olarak kullanmıştır. Şairin Divançe'sinde; 71 gazel, 43 beyit, 12 kıt'a, 4 kaside, 5 murabba, 4 muhammes, 4 mısra, 2 tahmis, 2 mesnevi, 1 terkiib-bend olmak üzere toplam 148 manzume bulunmaktadır. Ahmed Cevdet Divançe'sinde pek çok konuyu işlemiştir. Şair en fazla aşk konusu işlemiştir. Bu çalışmada ilk önce Ahmed Cevdet'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, ardından Divançe'sindeki manzumelerin şekil ve muhteva özellikleri, örneklerle birlikte ele alınmıştır. Ahmed Cevdet'in Divançe'si bilim dünyasına tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 19. Yüzyıl Divan Edebiyatı, Recâî-zâde Ahmed Cevdet, Divançe.

ABSTRACT

The tradition of divan literature, which continued for about six centuries, has brought up many poets. One of these poets is Recâî-zâde Ahmed Cevdet. Research revealed that Ahmed Cevdet is one of the nineteenth century divan poets. The poet's real name is Ahmed Cevdet. There is no information about Ahmed Cevdet's date of birth. He died in 1831. The poet was known as Recâî-zâde Cevdet in his lifetime. There is not much information about the education life of Ahmed Cevdet, who was born in Istanbul. Ahmed Cevdet is one of the poets from Istanbul. The poet worked as a clerk in the Bâb-ı Âlî Internal Affairs Department. Ahmed Cevdet, who died at a young age, has three known works. The first of these is Nevâdirü'l-Âsâr fî Mütâla'atî'l-Eş'âr, the second is Zînetü'l-Mecâlis and the third is his Turkish Divançe. The poet has a complete Divançe. There are five copies of his Turkish Divançe, two in Istanbul University Library, two in Millet Library and one in Austria Library. Ahmed Cevdet used Cevdet as a pseudonym in his poems. The poet's Divançe contains a total of 148 verses, including 71 ghazals, 43 couplets, 12 stanzas, 4 qasida, 5 murabba, 4 muhammes, 4 verses, 2 tahmis, 2 mesnevi, 1 terkiib-bend. Ahmed Cevdet dealt with many subjects in his Divançe. The poet mostly dealt with the subject of love. In this study, firstly, information about Ahmed Cevdet's life and works is given, then the form and content features of the verses in his Divançe are discussed with examples. Ahmed Cevdet's Divançe is introduced to the world of science.

Keywords: 19th century Divan literature, Recâî-zâde Ahmed Cevdet, Divançe.

1. ORCID: 0000-0003-0963-8652

1. Bilim Uzmanı, T.C. İçişleri Bakanlığı, bengusucetin_1@outlook.com

*ÇETİN, B. (2023). "XIX. Yüzyılda Bir Divan Şairi Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Divançe'si", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, s.29, s.178-205.

Makale Geliş Tarihi: 20 Şubat 2023 Kabul Tarihi: 22 Mayıs 2023

EXTENDED ABSTRACT

The existence of the movement of innovation in every field affected divan literature, which was fed by various scientific sources and had become a deep-rooted literary tradition. The poets of the XIXth century, who thought that the divan poetry, which continued for six centuries and was considered as a treasure in terms of language, literature, and culture for today's researchers, should change, brought about some innovations in poetry in terms of both form and content. Despite these innovations, divan literature was replaced by modern literature in time. Although Divan literature continued to exist for a while in the face of modern literature, no great poets were produced in this century as in previous centuries. Recâî-zâde Ahmed Cevdet, about whom there is information in many tezkires, produced three works in such a literary environment. The first of these works is Nevâdirü'l-Âsâr fî Mütâla'ati'l-Eş'âr. Nevâdirü'l-Âsâr fî Mütâla'ati'l-Eş'âr was published as a book by Abdülkerim Abdülkadiroğlu and Mehmet Sarı in 1998. His second work is Zînetü'l-Majâlis. Zînetü'l-Majâlis was published as a book by Abdülkerim Abdülkadiroğlu in 1994. His third work is his Turkish Divançe. There are studies on the poet's Turkish Divançe, which has a total of five copies, two in Istanbul University Library, two in Millet Library and one in Austria Library, like his other two works. The first of these studies is the article titled "Küllîyât-ı Recâî-zâde Ahmed Cevdet (Nevâdirü'l-Âsâr, Zînetü'l-Mecâlis, Divançe)" published by Abdülkerim Abdülkadiroğlu and Mehmet Sarı in 2009. Abdülkerim Abdülkadiroğlu and Mehmet Sarı gave information about the poet's life and works in this article. They introduced four copies of Divançe and gave information about the verse forms of the poems. The second study is the article titled "Recâî-zâde Ahmed Cevdet's Bahâriyye Presented to Ali Pasha" published by Ali Yörür in 2021. In this article, Ali Yörür talked about the poet's life and works, and gave information about the verse form, meter, and number of couplets of the bahariyya written for Benderli Ali Pasha, which is included in Divançe. Ali Yörür divided the bahariyya into sections as teşbîb, medhiye, dua, and gave the text of the bahariyya by comparing the copies of Divançe. The third study is the article "Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Tarih Manzums" published by Ali Yörür in 2021. In this article, Ali Yörür also gave information about the poet's life and works. In addition to this information, he also gave information about the tradition of date reduction. In the rest of the article, Ali Yörür gives information about the date and reasons for the writing of the history verses in Divançe, the aruz patterns of the history verses and their contents. He compared the copies of Divançe and included the texts of the history verses. The fourth study is the article titled "Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Ramazâniye" published by Ali Yörür in 2021. In this article, like his previous articles, information about the poet's life and works was given, and in the rest of the article, he mentioned the verse form of the poet's Ramazaniye, how many couplets it consists of and its form. Ali Yörür made evaluations about Ramazaniye, and at the end of the article, he compared the copies of Divançe and included the criticised text of Ramazaniye. The fifth study is the article titled "Recâî-zâde Ahmed Cevdet and his Divançe" published by Ali Yörür in 2021. In this article, Ali Yörür also mentioned the characteristics of the four copies of the Divançe and the verse forms of the verses and gave examples of ghazals with the redifs "yanar", "if not", "-i âlem". The studies mentioned above were analysed by us and it was seen that they were not comprehensive. This study aims to re-examine Recâî-zâde Ahmed Cevdet's Divançe in as much Detail as possible. This study has been prepared by making use of research, examination, and criticism methods. The information obtained in the study is presented based on the poems in Ahmed Cevdet's Divançe as much as possible. This information has been evaluated in the conclusion part. Recâî-zâde Ahmed Cevdet and his Divançe are presented to the world of literature.

GİRİŞ

XIX. yüzyılda her alanda meydana gelen değişimler ve gelişmelerden etkilenen divan şiiri, modern şiir karşısında bir süre daha varlığını devam ettirmiştir (Özgül, 2022: 236). XIX. yüzyıl divan şiirinde artık orijinal söyleyişlerin bulunmamasında, bu dönemdeki şairlerin geçen dönemdeki şairleri taklit etmekten öteye geçememektedir (Şentürk, Kartal, 2016: 613).

XIX. yüzyılda divan şairleri tarafından geçmiş asırlarda var olup kullanılmış nazım şekilleri, bu yüzyılda da kullanılmaya devam etmiştir. Bu dönemde şairler tarafından mesnevi nazım şekli daha az kullanılırken, önemli bir kaside şairi yetişmemiştir. Bu yüzyıldaki şairler bentlerle kurulu nazım şekillerinden daha fazla yararlanmışlardır (Şentürk, Kartal, 2016: 615).

Gelenek, nazım şekilleri için XIX. yüzyıla gelene kadar katı formal kurallar belirlemiştir. XIX. yüzyılda nazım şekillerinin katı formal kuralları şairler tarafından yumuşatılmıştır. Bu yüzyılda kaside bir form mu yoksa t ü r mü

olduğu tartışılmış, kasidelere ve gazellere başlıklar bulunmuştur. Bununla birlikte dörtlükler, beşlikler hâlinde veya mesnevi formunda kaside ve gazeller yazılmıştır. Müşterek gazel söylemek bu dönemde adet hâline gelmiştir (Özgül, 2022: 292-293, 311, 321).

XIX. yüzyıldan önce aruz vezninde az kullanılan veya hiç kullanılmayan vezinlerle şiirler yazılmıştır. Arapça ve Farsça asıllı kelimeleri, Türk telaffuzuna göre aruza çekmek kusur olmaktan çıkartılmıştır (hüsn hüsün, bezm bezim, seyr seyir gibi). Klasik şiir formlarına hece vezni ilave edilmiştir. XIX. yüzyıl şairleri kafiye olarak Arapça, Farsça asıllı kelimeler yerine Türkçe asıllı kelimeler kullanmıştır. Alışılmadık redifler bulmaya çalışmışlardır (Özgül, 2022: 252- 268, 321, 537).

XIX. yüzyıldaki şiirlerde vezin, kafiye ve redifteki değişimlerle birlikte muhtevada da değişimler gözlenmektedir. Divan şiirinde âşık ağzından maşuka hitap etmek gelenekleşmiş bir ifade tarzıdır. Bu yüzyıldaki şairler şiirlerinde aşkı ve sevgiliyi daha gerçekçi, daha beşerî bir zeminde işlemişlerdir (Özgül, 2022: 464, 485-486).

Çalışmamızda, yukarıda kısaca değindiğimiz XIX. yüzyılın divan edebiyatı şairlerinden biri olan Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in hayatı ve şiirleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmayla da divan sahibi olmasına rağmen şairlik yönüyle fazla tanınmayan Ahmed Cevdet ve Divançesi tanıtılmıştır.

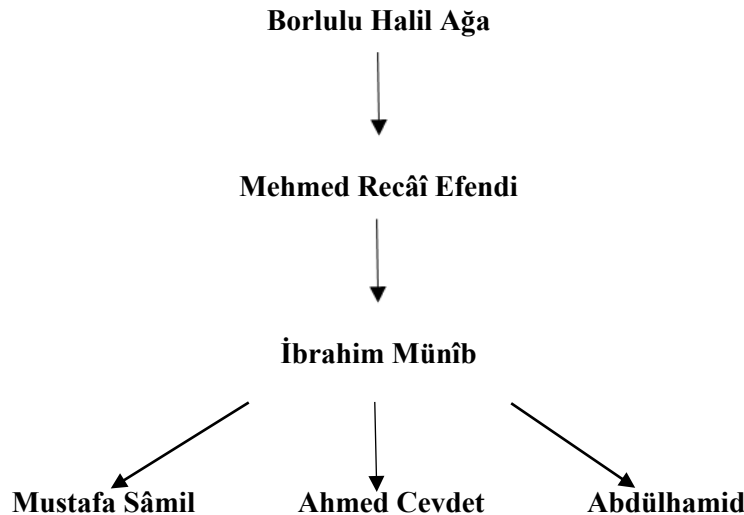
1. Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Hayatı ve Eserleri

1.1. Hayatı

Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in hayatı üzerine birçok kaynakta bilgi bulunmaktadır ancak kaynaklardaki bilgiler sınırlı sayıdadır. Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in hayatı ile ilgili bilgiler Fatî'nin Hâtimetü'l-Eş'âr'ında, Şeyhülislam Arif Hikmet'in Tezkiretü's-Şu'arâ'sında, Mehmed Süreyyâ'nın Sicill-i Osmânî'sinde, Şemseddin Samî'nin Kâmûsu'l-A'lâm'ında, Mehmet Nail Tuman'ın Tuhfe-i Nâilî'sinde, Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde, Sadeddin Nüzhet Ergun'un Türk Şairleri'nde bulunmaktadır. Yukarıda zikredilen kaynaklar incelendiğinde şairin doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmadığı görülmektedir. Şemseddin Samî'nin Kâmûsu'l-A'lâm'ında (Şemseddin Samî, 1891: 1847-48) ve Fatî'nin Hâtimetü'l-Eş'âr'ında (Çifçi, 2017: 7) İstanbul'da doğduğu bilgisine yer verilmiştir.

Ahmed Cevdet'in babası Recâî-zâde İbrahim Münîb'tir. Recâî-zâde İbrahim Münîb'in de babası Reîsü'l-küttâb Mehmed Recâî Efendi'dir. Reîsü'l-küttâb Mehmed Recâî Efendi'nin de babası Başbakı Borlulu Halil Ağa'dır. Ahmed Cevdet'in iki kardeşi vardır. Kardeşlerinden biri Recâî-zâde Mustafa Sâmil, diğeri ise sadrazamın yazı işlerini yürüten Recâî-zâde Abdülhamid'dir.

Şairin soyağacı ile ilgili bilgiler için Abdülkerim Abdulkadiroğlu ve Mehmet Sarı'nın "Külliyât-ı Recâî-zâde Ahmed Cevdet" başlıklı makalelerinden yararlanılmıştır (Abdulkadiroğlu ve Sarı, 2009: 325):**Şekil 1.** Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Soyağacı

Şairin eğitimi hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Fatî'nin Hâtimetü'l-Eş'âr'ında, Ahmed Cevdet'in Arapça

ve Farsçayı öğrendiği bilgisine yer verilmiştir (Çiftçi, 2017: 71).

İncelenen kaynaklardan anlaşıldığı üzere Ahmed Cevdet, Dâhiliye Kalemi'nde kâtiplik mesleğini icrâ etmiştir. Dâhiliye Kalemi'nde kâtiplik yapan şair, İstanbul'da yaşamıştır. Divançe'deki Şâni Bey'e yazdığı manzum mektubunun 26. beytinde "San Beşiktaş bize zindân oldu" mısrasına yer vermesi, Beşiktaş redifli gazel yazması, Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyyesi'nin azalarından biri olup toplantılarına katılması şairin İstanbul'un Beşiktaş semtinde yaşadığı düşüncesini akla getirmektedir:

Bu da bir başkaca hicrân oldu

San Beşiktaş bize zindân oldu (4/26)

Bir tıfl-ı cefâ-pîşe-i sengîn-dil elinden

Ayyûka çıkar her gice efgân-ı Beşiktaş (57/3)

Elde edilen bütün kaynaklarda şairin İstanbul'da, 1831/1247 yılında vefat ettiği bilgisine yer verilmiştir. Şeyhülislam Arif Hikmet'in Tezkiretü's-Şu'arâ'sında, şairin genç yaşta vefat etmesinin sebebi olarak veba (tâ'ûn) salgını gösterilmektedir: "...Bir cüvân-tab kâtib-i reşid idi. 1247 senesi matunen eyyâm-ı cüvânîde azm-ı ahiret itmiştir" (Çınarcı, 2019: 34).

1.2. Eserleri

Recâî-zâde Cevdet namıyla döneminde tanınan şair, genç yaşında vefat etmesine rağmen üç eseri bulunmaktadır. İlk eseri Nevâdirü'l-Âsâr fî Mütâla'ati'l-Eş'âr'dır. Şairin, divan edebiyatında değişik yüzyıllarda beğendiği beyitlerin derlemesidir. Eser, 4000 beyitten oluşmaktadır. 4000 beyitten oluşan bu eser, alfabetik şekilde sıralanmıştır. Eser Bulak'ta 1840 yılında, 179 sahife olarak nestalik hattıyla basılmıştır. Eseri bastıran kişi şairin kendisi gibi şair olan kardeşi Mustafa Sâmîl'dir (Abdulkadiroğlu ve Sarı, 1998: XI).

İkinci eseri Zînetü'l-Mecâlis'tir. Mısra derlemesi olan bu eserin içerisinde numaralanmış 1025, numaralandırılmamış 42 olmak üzere toplam 1067 mısra bulunmaktadır. Zînetü'l-Mecâlis, İstanbul'da 1842 yılında Ahmed Cevdet'in ölümünden sonra Halet Efendi Divanı'nın sonunda 30-71 sayfaları arasında basılmıştır. (Abdulkadiroğlu, 1994: 10-11).

Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in üçüncü eseri ise Türkçe Divançe'sidir. Divançe'nin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde iki (İÜ1, Ü2) Millet Kütüphanesi'nin Ali Emiri Manzum Eserler bölümünde iki (AE1, AE2), Avusturya Milli Kütüphanesi Yazma Eserler ve Nadir Eserler Dairesi Başkanlığı El Yazması ve Eski Baskı Koleksiyonu'nda bir olmak üzere bilinen beş nüshası bulunmaktadır. Ahmed Cevdet'in ¹Divançe'sindeki şiirlerin şekil ve muhtevası hakkında bilgi vermeden önce yukarıda zikredilen beş nüsha hakkında elde edilen bilgiler verilmiş, ardından nüshalar değerlendirilmiştir.

Divançe'nin nüshalarından ilk istinsah edilen İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 02847 [İÜ1] numaralı nüshanın fiziki özellikleri şu şekildedir: İstinsah tarihi H.1247/M.1831, yazı çeşidi ta'lik, ölçüsü 220x131,152x68 mm, 19 satır, 2 sütun, aharlı Avrupa kâğıttır. Divançe'nin bu nüshası 1b ile 32b varakları arasındadır. İstinsah edilen ikinci nüsha, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 00807 [İÜ2] numaralı nüshadır. Fiziki özellikleri şunlardır: İstinsah tarihi H.1251/M.1834, yazı çeşidi rika, ölçüsü 189x123,153x84 mm, 19 satır, aharlı Avrupa kâğıt-vişne rengi, meşin, zencirekli, mikleblidir. Divançe'nin bu nüshası 1b ile 32a varakları arasındadır. İstinsah edilen üçüncü nüsha, Avusturya Milli Kütüphanesi Yazma Eserler ve Nadir Eserler Dairesi Başkanlığı El Yazması ve Eski Baskı Koleksiyonu No. 2 nüshasıdır. Fiziki özellikleri şu şekildedir: Yazı çeşidi nesihdir. 220x140 mm'tir, 17 satır, 2 sütun, sarı renkli, 39 yapaktır. Bu nüsha yurtdışında olması sebebiyle temin edilememiştir. İstinsah edilen dördüncü nüsha, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler No.84 [AE1] numaralı nüshadır. Fiziki özellikleri şu şekildedir: İstinsah tarihi 25 Zilhicce 1286/25 Mart 1870, yazı çeşidi ta'lik, ölçüsü 250x125,151x70, 19 satır, 2 sütun, açık nohudi ve kimi cüzler mavi renkli, ince kalınlıkta, aharlıdır. İstinsah edilen beşinci nüsha, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler No.85 [AE2] numaralı nüshadır. Fiziki özellikleri şu şekildedir: İstinsah tarihi H.1286/ M.1870, yazı çeşidi nesih, ölçüsü

¹ hâle: hâke İÜ1, AE1.

177x115, 140x70, 17 satır, 2 sütun, nohudi renkli, orta kalınlıkta aharlı, sırtı siyah deri, kapak üstleri kırmızı kâğıt kaplı sert mukavva ciltlidir.

Divançe'nin bütün nüshalarının istinsah edildiği tarihlere bakılınca İÜ1'in şairin vefat yılında, diğer nüshaların ise şairin vefat etmesinden sonra istinsah edildiği görülmektedir. İÜ1 Ahmed Cevdet'in vefat ettiği tarihte istinsah edilmişse de bu nüshanın şairin kendisinin telif ettiğine dair herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Bu sebeple İÜ1'in diğer nüshalar gibi müstensih tarafından istinsah edilme olasılığı yüksektir. Beş nüshanın da müstensih hakkında ne nüshaların bulunduğu kütüphanelerden ne de nüshalardan herhangi bir bilgi elde edilememiştir.

İÜ1, AE1 ve AE2'de bulunan manzumelerin sayısı eşittir. İÜ2'de diğer nüshalarda bulunamayan iki beyit ve "şarkı" başlıklı murabba bulunmaktadır. Ancak İÜ2'de diğer nüshalarda bulunan iki tarih manzumesi eksiktir.

Divançe'nin nüshalarında istinsah hataları bulunmaktadır. Örneğin; bütün nüshalarda 5. manzumenin 14. beytinin ilk mısrasındaki habîb kelimesi ha (ح) harfiyle yazılması gerekirken hı (خ) harfiyle yazılmıştır.

Divançe'nin nüshaları arasında yapı (vezin, kafiye, redif) ve anlam farkları bulunmaktadır. Örneğin; Divançe'de 3. manzumenin 15. beytinde bir kelimesinden sonra İÜ1 ve AE1'de hâke kelimesi yazılmışken, İÜ2 ve AE2'de hâle kelimesi yazılmıştır. Kelimeler manzumenin veznine uymaktadır. Manzumenin anlamına uyan hâle kelimesidir.

Bir hâle girdi gül-sitân Bustân-ı Sadî der-miyân
Hâfız olup bülbül hemân ezber okur leyl ü nehâr (3/15)

Aynı manzumenin 20. beytinde çölde kelimesinden sonra İÜ1 ve AE1'de hep yazılmışken, İÜ2 ve AE2'de teb kelimesi yazılmıştır.

Oldukda vâlî-i Haleb Urbânı tutdı çölde teb
Tedbîri ile şimdi hep tathîr olundı ol diyâr (3/20)

95. manzumenin 15. beytinde adli kelimesinden sonra İÜ1 ve AE1'de gün sanup yazılmışken, İÜ2 ve AE2'de kök salup yazılmıştır. Manzumenin veznine ve anlamına uygun olan kök saluptur.

Hıttâ-i Şehbâ'da adli kök salup
Şimdi açıldı gül-i ranâ gibi

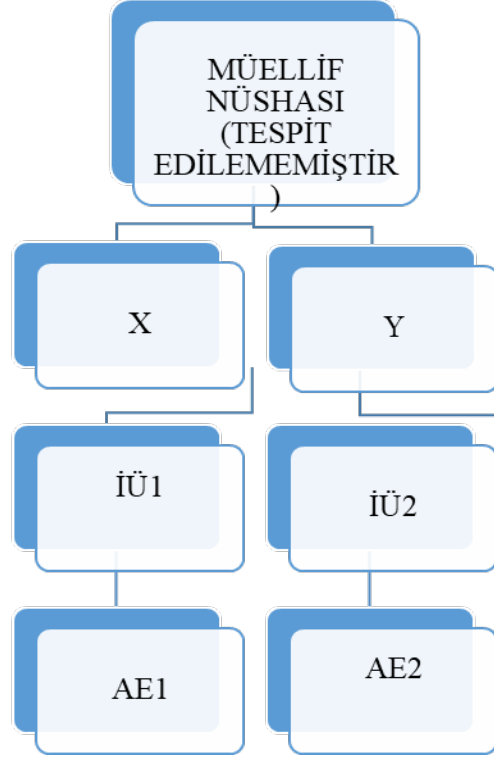
110. manzumenin 2. mısrasındaki ilk kelime İÜ1 ve AE1'de yitdi iken, İÜ2 ve AE2'de bitdidir. Manzumenin anlamına uygun olan yitdi kelimesidir.²

Her gün şu çarh-ı dâna madârâ mı eyleyim
Yitdi vücûd derde müdâvâ mı eyleyim (110/2)

Yukarıda verilen benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Divançe'nin nüshalarındaki yapı (vezin, kafiye, redif) ve anlam farklılıklarına bakıldığında İÜ1 ile AE1'in bir koldan, İÜ2 ile AE2'nin bir koldan geldiği görülmektedir. Aşağıda Divançe'nin nüsha şeceresi verilmiştir:

² teb: hep İÜ1, AE1.

Şekil 2. Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Divançesi'nin Şeceresi

Yukarıda Ahmed Cevdet'in hayatı, eserleri ve çalışmanın konusu olan Divançe'nin nüshaları hakkındaki bilgiler değerlendirilmiş olup aşağıda başlıklar hâlinde Divançe'deki şiirlerin nazım şekilleri ve muhtevasıyla ilgili geniş bilgiler verilmiştir.³

³ kök salup: gün sanup İÜ1, AE1.

⁴ Yitdi: Bitdi İÜ2, AE2.

3. Recâî-zâde Ahmed Cevdet Divançesi'nde Şekil ve Muhteva

3.1. Nazım Şekilleri

Tablo 1. Recâî-zâde Ahmed Cevdet Divançesi'ndeki Nazım Şekilleri

Sıra No	Nazım şekilleri	Toplam	Divançe'deki Nazım Şekillerinin Oranı (%)
1	Kaside	4	2,70
2	Terkib-bend	1	0,67
3	Muhammes	4	2,70
4	Tahmis	2	1,35
5	Murabba	5	3,37
6	Gazel	71	47,97
7	Mesnevi	2	1,35
8	Kıt'a	12	8,10
9	Beyit	43	29,05
10	Mısra	4	2,70
Toplam		148	

Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Divançe'sinde manzumenin 4'ü kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Divançe'deki kasidelerin kullanım oranı %2,70'dir. 4 kasidenin 2'si gazeller içerisinde yer almaktadır. 1. kaside 25 beyit, 2. kaside 49 beyit, 3. kaside 18 beyit, 4. kaside 16 beyittir. 2. kasideyi diğer kasidelerden ayıran en önemli özelliği musammat olmasıdır. Bu kaside "ra'na" (parlak, güzel) olarak değerlendirilmiştir. 3. kasideyi diğer kasidelerden ayıran en önemli özellik musammat olmasıdır. Ahmed Cevdet'in kasidelerine vezin açısından bakıldığında; 2'sinde remel bahri, 1'inde muzâri bahri, 1'inde de rezece bahri kullanılmıştır.

"Fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün", "müstef'ilün/müstef'ilün/müstef'ilün/müstef'ilün", "fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün", "mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün" kasidelerde kullanılan kalıplardır. Kasidelerin konularına bakıldığında; 1. kasidede herhangi bir bilgi elde edilememiş Süleyman Paşa, 2 ve 3. kasidede Benderli Ali Paşa, 4. kasidede ise Kırklarelili Sırrı Bey methedilmiştir.

Şairin Divançe'sinde toplam 12 musammat vardır. Musammatlar Divançe'nin %8,09'una tekabül etmektedir. Divançe'de yer alan musammatların 5'i murabba, 4'ü muhammes, 2'si tahmis, 1'i de terki-benddir. Şairin manzumelerini kaleme alırken kullandığı bir diğer nazım şekli de murabbadır. Divançe'de yer alan manzumelerin 5'i murabba nazım şekliyle yazılmıştır. Murabba olan ilk manzume Divançe'deki 1. manzumedir. 2. murabba Divançe'deki 10. manzumedir. XVI. yüzyıl şairlerinden Sanî'nin "Kul olma dergehinde Mısra sultan olmadan yegdir" mısrasını tazmin etmiştir (Soykut, 1968: 327). 3. murabba Divançe'deki 32. manzumedir. 4. murabba Divançe'deki 146. manzumedir. 5. murabba Divançe'deki 147. manzumedir. Bu manzume yalnızca İÜ2'de bulunmaktadır. 1. murabba 8 bentten, 2. murabba 9 bentten, 3. murabba 5 bentten, 4. murabba 4 bentten, 5. murabba ise 5 bentten oluşmaktadır. Murabbaların 3'ünde rezece, 1'inde hezece, 1'inde de remel bahri kullanılmıştır. Murabbalardan 4'ü "müstef'ilün/müstef'ilün" kalıbıyla, 1'i "mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün" kalıbıyla

yazılmıştır. Murabbaların içeriğine bakıldığında; 1'i medhiye, 3'ü aşk, 1'i münacattır.

Şairin manzumelerinde kullanmış olduğu bir diğer nazım şekli de muhammeslerdir. Ahmed Cevdet 148 manzumeden 4'ünü muhammes nazım şekliyle yazmıştır. 1. muhammes Divançe'deki 6. manzumedir. 2. muhammes Divançe'deki 7. manzumedir. 3. muhammes Divançe'deki 9. manzumedir. 4. muhammes Divançe'deki 13. manzumedir. 4. muhammes, Hoca Neşet'in meşhur "Sabrı güç çâresi güç derde giriftâr oldum" mısrasını tazmin ederek yazılmıştır (Oğraş, 1991: 160). Muhammeslerin bent sayısına bakacak olursak; 1. muhammes 7 bentten, 2. muhammes 23 bentten, 3. muhammes 10 bentten, 4. muhammes 3 bentten oluşmaktadır. 1 ve 3. muhammeste hasb-i hâl, 2. muhammeste fahriye, 4. muhammeste ise aşk konusu işlenmiştir.

148 manzumenin 2'sini tahmis nazım şekliyle yazan şairin ilk tahmisi Şeyhülislam Yahyâ'nın "İrdi bahâr sen dahî şâd olmadın gönül/Güllerle goncelerle güşâd olmadın gönül" meşhur beytine yazılmıştır (Ertem, 1995: 133). 2. tahmisi ise Fuzûlî'nin "Beni cândan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı/Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı" meşhur beytine yazılmıştır (Akyüz vd., 1958: 338). 1. tahmis, Divançe'deki 11. manzumedir. 2. tahmis, Divançe'deki 12. manzumedir. Bent açısından bakılacak olursa 1. tahmis 3 bentten, 2. tahmis ise 5 bentten oluşmaktadır. Tahmis nazım şekliyle yazılmış manzumelere bakıldığında ilki hasb-i hâl, ikincisi ise aşk konuludur.

Divançe'deki 148 manzumenin yalnızca biri terkeb-bend nazım şekliyle yazılmıştır. Terkeb-bend, Divançe'deki 8. manzumedir. 8 bentten oluşmaktadır. Terkeb-bend Divançe'nin İÜ1, AE1 ve AE2'de "Terkeb-Bend-i Müsemmen" başlığıyla kaydedilmişken, İÜ2'de "Tercî-i Bend-i Âşıkâne" başlığıyla kaydedilmiştir. Şair terkeb-bendini muzârî bahrinin "mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün" kalıbıyla yazmıştır. Terkeb-bentte şairin kendi ahvalinden bahsettiğini görmekteyiz.

Ahmed Cevdet'in Divançe'sinde gazel nazım şekliyle yazılmış manzumeleri, 24. manzumeden 98. manzume kadardır. 24. manzume ile 98. manzume arasındaki 54. manzume kıt'a, 95 ve 97. manzume ise kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Divançe'de gazel nazım şekliyle yazılmış 71 manzume bulunmaktadır. Gazelin Divançe'de kullanım oranı %47,97'dir. Şairin gazelleri en az 2 beyit en fazla ise 15 beyittir. Recâî-zâde Ahmed Cevdet Divançesi'ndeki gazeller beyit açısından incelendiğinde, gazellerin büyük çoğunluğunun 5 beyitten oluştuğu görülmektedir. Divan şiirinde gazellerde mahlas kullanmak adettir. Manzumelerinde "Cevdet" mahlasını kullanan şair, yazdığı 71 gazelin 19'unda divan şiiri geleneğinden çıkarak mahlas kullanmamıştır. Ahmed Cevdet, yazmış olduğu 71 gazelde aruz vezninin 5 farklı kalıbını kullanmıştır. En fazla muzârî bahrinin "mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün" kalıbını kullanmıştır. En az müctes bahrinin "mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilâtün" kalıbını kullanmıştır. Divançe'deki 51. manzume gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Bu manzumede mef'ûlü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün" kalıbı kullanılmıştır. Her mısranın altına "mef'ûlü/fe'ülün" cüzleriyle yazılmış kısa bir mısra eklenmiştir. Bu manzume müstezad gazel şeklini almıştır.

Gazelleri ile ilgili dikkat çeken unsurlardan biri de redd-i matla yapılmasıdır:

Hattı gelince âşık ol şûh yâr olur

Halkın hazân vakti bizim nev-bahâr olur

Cevdet fusûl-i erbaası böyledir gamın

Halkın hazân vakti bizim nev-bahâr olur (41/1-5)

Bana eglence âhdır sensiz

Gamla ömrüm tebâhdır sensiz

Cevdet-i zâr düş-i hayâlinle

Bana eglence âhdır sensiz (55/1-5)

Gazellerin konusu incelendiğinde; 40'ı aşk, (%56,33), 10'u hasb-i hal (%14,08), 2'si medhiye (%2,81), 4'ü nasihat (%5,63), 3'ü rıntlık (%4,22), 12'si şikâyet (%16,90)'tir.

Ahmed Cevdet'in Divançe'sinde yer alan 148 manzumeden 2'si mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Mesnevilerin Divançe'deki kullanım oranı %1,35'tir Şairin yazdığı 1. mesnevi, Divançe'deki 4. manzumedir. Bu mesnevi 65 beyittir. 2. mesnevi Divançe'deki 5. manzumedir. Bu mesnevi 34 beyittir. Mesnevilerden 1'inde remel bahri, 1'inde de seri' bahri kullanılmıştır. Mesnevilerden biri "fe'ilâtün/ fe'ilâtün/fe'ilün" kalıbıyla, diğeri de "müfte'ilün/müfte'ilün/fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Her iki manzum mektubun konusu incelendiğinde, Şâni Bey'e yazılmış manzum mektuplar olduğu görülmektedir.

Recâî-zâde Ahmed Cevdet Divançesi'nde 12 manzume kıt'a nazım şekliyle yazılmıştır. Divançe'deki kullanım oranı %8,10 olan kıt'aların beyit sayısı, 2 ile 12 beyit arasında değişmektedir. Ahmed Cevdet'in yazmış olduğu 12 kıt'anın 7'sinde remel, 3'ünde hezec, 1'inde recez ve 1'inde de muzârî bahrini kullanmıştır. Kıt'alarla ilgili bilinen genel bir bilgi de mahlas kullanılmamasıdır ancak şairin kıt'a nazım şekliyle yazılmış 8 manzumede (14, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 54) mahlas kullandığı görülmektedir. Kıt'alar; Târîh-i Vefât-ı Rızâ Mahdûm-ı Sermed Efendi, Târîh-i -i Berây-ı Dâmâd Şoden-i Mîr Ârif Be-Hazret-i Hâlet Efendi, Târîh-i -i Velâdet-i İhsân Beg, Târîh-i Sadaret-i Benderli Alî Pâşâ, Târîh-i -i Hatt-ı Ziver, Târîh-i -i Vefât-ı Âşık Hüseyin, Diğer Târîh-i Vefât-ı Âşık Hüseyin Be-Tarîk-i Hezl, Târîh-i Vefât-ı İbrâhîm Eefendi, Târîh-i Vefât-ı Melek Pâşâ-zâde Zâdesi Mîr Hasîb, Târîh-i Vefât-ı Vesîle Kadın şeklinde başlıklandırılmıştır. Kıt'a olan 15. manzumeyi diğer kıt'alardan ayıran en önemli özellik musammat olmasıdır.

Divançe'deki 12 kıt'anın 10'u çeşitli konular üzerine düşürülen tarihler iken 1'i medhiye, 1'isi de din ve tasavvuf konuludur.

Divançe'deki 148 manzumenin 43'ü beyittir. 43 beyitten 31'i şairin matla ve müfredleriyken, 12'si Keçeci-zâde İzzet Molla ile müşterek yazmış oldukları beyitlerdir. Ahmed Cevdet'in Divançe'si ve Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divan'ı (Şahin, 2004) incelendiğinde; müşterek beyitlerdeki mısraların hangisinin Ahmed Cevdet'e, hangisinin Keçeci-zâde İzzet Molla'ya ait olduğu tespit edilememiştir. Beyitlerin Divançe'deki oranı %29,05'tir.

Tablo 2. Beyitlerde Kullanılan Aruz Kalıpları

Beyit	Kalıp	Beyit Sayısı	Kullanım Oranı (%)
Muzârî	mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün	16	37,20
Remel	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	8	18,60
Hezec	mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün	6	13,95
Hezec	mef'ûlü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün	5	11,62
Müctes	mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün	3	6,97
Remel	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	2	4,65
Hafif	fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün	2	4,65
Remel	fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün	1	2,32
Toplam		43	

Beyitleri içerik açısında incelediğimizde; 24'ü aşk, 6'sı hasb-i hâl, 3'ü din ve tasavvuf, 1'i şikâyet, 1'i rıntlıktır.

Şairin Divançe'sindeki 148 manzumenin 4'ü mısradır. Mısraların Divançe'de kullanım oranı %2,70'tir Mısralar bütün nüshalarda "Musarra" başlığı altında kaydedilmiştir. Şair mısralarının hepsini muzarî bahrinin

“mef’ûlü/fâ’ilâtü/mefâ’ilü/fâ’ilün” kalıbıyla yazmıştır.

3.2. Ahenk Unsurları

3.2.1. Vezin

Şair Divançe’sinde toplam 148 manzume bulunmaktadır. Ahmed Cevdet bütün manzumelerini aruz vezni ile yazmıştır. Şairin Divançe’sindeki manzumelerin nazım şekilleri ve nazım şekillerinde kullanmış olduğu aruz kalıplarının dağılımına yer verilmiştir:

Tablo 3. Nazım Şekillerinin Aruz Bahirlerine ve Kalıplarına Dağılımı

Sıra No	Bahirler	Vezinler	Kaside	Terkib-bend	Murabba	Muhamm	Tahmis	Gazel	Mesnevi	Kıt’a	Beyit	Mısra	Toplam	Kullanım Oranı (%)
1	Remel	fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün	1					11		4	8		24	16,21
2	Remel	fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün				1		2		1	2		6	4,05
3	Remel	fâ’ilâtün / fâ’ilün			1								1	0,67
3	Remel	fe’ilâtün/ fe’ilâtün/ fe’ilâtün/ fe’ilün	1			3		7		2			13	8,78
4	Remel	fe’ilâtün/ fe’ilâtün/ fe’ilün							1		1		2	1,35
5	Muzâri	mef’ûlü/ fâ’ilâtü/ mefâ’ilü/ fâ’ilün	1	1			1	26		1	16	4	50	33,78
6	Hezec	mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün			1		1	7		3	6		18	12,16
7	Hezec	mef’ûlü/ mefâ’ilü/ mefâ’ilü/ fe’ûlün						6			5		11	7,43
8	Hafif	fe’ilâtün/ mefâ’ilün/ fe’ilün						6			2		8	5,40
9	Müctes	mefâ’ilün/ fe’ilâtün/ mefâ’ilün/ fe’ilâtün						1					1	0,67
10	Müctes	mefâ’ilün/ fe’ilâtün/ mefâ’ilün/ fe’ilün						5			3		8	5,40
11	Recez	müstef’ilün/ müstef’ilün			3								3	2,02
12	Recez	müstef’ilün/ müstef’ilün/ müstef’ilün/ müstef’ilün	1							1			2	1,35

13	Seri'	müfte'ilün/ müfte'ilün/ fâ'ilün							1				1	0,67
Toplam			4	1	5	4	2	71	2	12	43	4	148	

Recâî-zâde Ahmed Cevdet, yazmış olduğu manzumelerinde aruz vezni uygulayabilmek için vasl, imâle ve zihâf gibi aruz uygulamalarına başvurmuştur.

“Sesli harflerle başlayan kelimelerde yapılan ulamalar “elif”, “ayn”, “hâ” harfiyle başlayan kelimelerde de yapılmıştır. Bunlara “vasl-ı hemze”, “vasl-ı ayn” ve “vasl-ı hâ” denir. Bu tür ulamalar aruzun kullanımında kusur sayılırlar” (İpekten, 2017: 144). Ahmed Cevdet de manzumelerinde aruzu uygularken vasl-ı ayn ve vasl-ı hâ kusurlarını yaptığı görülmektedir:

Masharalıklar katup_ âşıklığa

Kezbi koyup sûret-i sâdıklığa (5/22)

Çıkdı içerden_ âh ne âlemedir aceb

Mülkin bıraktı şâh ne âlemedir aceb (29/1)

“Zihâf, “asıldan uzaklaştırma, zorla ve sürünerek yürüme” anlamlarına gelir. Aruz terimi olarak da uzun okuması gereken hecelerin kısa okunmasına denir. Uzun sesli heceleri bulunan Arapça ve Farsça kelimeleri aruz kalıplarına uydurabilmek için yapılan hatadır” (İpekten, 2017:157). Şair manzumelerinde aruz vezninin kalıbına uydurabilmek için zamân, Leylî, haylî kelimelerinde zihâf yapmıştır:

Kârı iken bir zaman âzâdelik

Gelmez iken aklına üftâdelik (5/20)

Benden sorun o mehveşimin hüsn ü ânını

Kadr-i cemâl-i Leyli'yi Mecnûn olan bilür (45/2)

Yahşı mı anlıyorsun efendim fütâdeni

Hâlim gamınla hayli zamândır yamândır (52/4)

Arapçada imâle “Çekme, uzatma, bir tarafa eğme” demektir. Aruz terimi olarak aruz ölçüsüne uydurulmak üzere uzatılmasına imâle adı verilir. İki türlü imâle bulunmaktadır. Bunlardan ilki Türkçe kelimelerden yapılan uzatmadır. Buna imâle-i maksûr yanî kısa uzatma denir:

Eski demler gibi oldu ülfet

Biribirimize kaldık hasret (4/8)

Âh gitdikçe vahîm oldu hevâ-yı zülf-i yâr

Başıma derd-i azîm oldu hevâ-yı zülf-i yâr (135)

“İkincisi imâle-i memdûd veya medddir. Asıl anlamı uzatma, çekme olan med aruzda bileşik hecelerin kendi değerlerinden biraz daha fazla uzun okunması demektir” (Saraç, 2019: 211). Şair imale çeşitlerinden ikincisi olan imâle-i memdûddan da yararlanmıştır:

Derd-mendin geçdi hep vakti kalenderlik ile
Böyledir hâl-i cihân bir ehl-i dil olmaz bekâm (19/2)

Dil haste görüpde beni cânân gider mi
Âhir nefesim olmasa hiç cân gider mi (138)

3.2.2. Kafiye ve Redif

Ahmed Cevdet'in şiirlerinde kullandığı aruz vezinleri ele alındıktan sonra, manzumelerinde anlam bütünlüğünü sağlayan kafiye ve redif unsurları incelenmiştir. Şair kafiye unsurunu kullanarak manzumelerinde ahengi ve ritmi meydana getirmeyi başarmıştır.

Şairin manzumelerini kafiye açısından incelendiğimizde; ünlü ya da ünsüz yalnızca revî ile yapılmış kafiye-i mücerred: â(15), d, m(13), r (13), t(17), l(2), ş(3), û, k(9), n(4), s, ' .

Birden fazla ses benzeşmesinden meydana gelen kafiye-i mürekkeb üçe ayrılır:

1-Ridf harfinin bulunduğu kafiye-imürdef: âh (17), ân (28), ûr (5), an, âm (5), âl (3), âb (9), ûn (7), îr (2), ar, ür(2), ok (2), îm (2), id (2), ûş, ûl, aç, or, âc, îs, ob, at (2), ol (2), âz, îl, öz (2), ûd, âk, ûm, ut, îd, gün.

2-Kayd harfinin yani revinin yanında sessiz harfin bulunduğu kafiye-i mukayyed: si, fâ (3), vk, mz, le, rs, lr, yl (2), rde.

3-Te'sis harfinin bulunduğu kafiye-i müesses: âkat, agl (4), âkî, âde (2), ayl (2), âle, âre (3), âra, âna, âne, âsd. Divançe'deki şiirlerde toplam 234 kafiye kullanılmıştır. 234 kafiyeden; 80'i (%34,18) kafiye-i mücerred, 124'ü (%52,99) kafiye-i mürdef, 12'si (%5,12) kafiye-i mukayyed, 18'i (%7,69) kafiye-i müessesdir.

Şair pek çok manzumesinde redif unsurunu kullanmıştır. Redifler de tıpkı kafiyeler gibi manzumelerde ahengi ve ritmi meydana getirmiştir.

1-Harf veya ek(ler) halindeki redifler şu şekildedir: -maz mı, -in, -deki, -yup, -dır/-dir (6), -ımı, -ı/-i (4), la(2), -dayım, -ım/-im (2), r, -idi, -eriz, -eli, -ımız/-imizi (2), a/e (4), -dı/-di (5), -yelim, -amam, -ma, -dur, -yı, -ımı, -imiz, -idik, -erek, -ına, -mıyor, -imiş, -ıdır, -up, -lara, -ine (2), -lik, -ledi, -dığın, -yin, -lığa, -ımız.

2-Ek ve kelime(ler)den oluşan redifler şu şekildedir: -e başladı/a başladı (3), -de kalır mı, -mek isterim, -sı yok, -mı eyleyeyim, -dır ömürün, -ımdır beni, -ı istemez, -ımız vardır, in yoktur, -dın sen, -mi olur, -sun göñül, -ı fırkatım, -de iken çâkerin, -ı dil, -yı mahabbet, -ım âhir-i kâr, -ı var, -ı rûzigâr (2), -dır sensiz (2), -ı Beşiktâş, -yı şeref, -sı âlem-i âbek, -e kim gönlümdür ol, -desin göñül, -dır gönlüm, -dır bilmem, -de imiş bilmez idim, -i âlem, yı n'eylersin, -ı n'eylersin, -da görürsün, -dan el çekdi, -a düşenler benim gibi, -r ağlarım, gelür mi, gider mi, -dı diyerek.

3-Kelime(ler)den oluşan redifler şu şekildedir: dermânde-em feryâd-res, Ramazân, olmadan yegdür, olmadıñ göñül, oldım, virdi, Vesîle Kadın'a, başa (4), oldı başa, sağa, eyler başa, hevâ, ne âlemedir aceb, olup, dimiş sözde budur, rûzigâr, yanar, olur (2), görünür, ahîr hevâ-yı zülf-i yâr, olan bilür, itdi yâr, olmak istiyor, bir ben bir göñül, eyler ağlarım, sanırdım, olan, n'eylersin, su, çıkdı âh, oldumsa, mihr ü mehden Kasr-ı Yıldız'da, oldı gitdikçe, almadım almam yine, olursa da, oldı âh, olmasa, oldı(2), gibi(4), didikleri, ider sandım, niçün itdim, itdim, sandığım, derdinden, kalmadı, anladın göñül, Hazret-i Mevlânâ'dır, eyledim, çekdim, yaklaştı, oldı hevâ-yı zülf-i yâr, yerine, var bende, bulmadım, ideriz, itdirerek, oldık, eyle, itmiyor, eyledin felek, eyleme, eyledin, bilür, çağıruram dost dost.

Şair Divançe'deki manzumelerinde 177 redif kullanmıştır. 177 rediften; 58'i (%32,95) harf veya ek(ler) halindeki redifler, 43'ü (% 28,86) ek ve kelime(ler)den oluşan redifler, 76'sı (%43,181.) kelime(ler)den oluşan rediflerdir

4. Dil, İmla ve Üslup

Ahmed Cevdet XIX. yüzyıl şairlerinden biri olmasına rağmen taşra, sencileyin, turmak, kürde gibi Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait kelimeleri şiirlerinde kullanmıştır:

Taşra câmi'leri İstanbul'a benzer mi aceb
Olsa da bâ'is-i cemi'yyet-i hûbân Ramazân (2/8)

Ba'dezîn besleyemez sencileyin kimse anı
Turamaz olsa da bir şehride mihmân Ramazân (2/17)

Seyfi olup 'adle refik baş kesdi kuttâ'-ı tarîk
Kürde idüp dünyâyı dıyk mülgâyı itdi târumâr (3/21)

Şair, Türkçede konuşma ve yazı dilinde az kullanılmış, anlamı sözlüklere başvurulmadan pek bilinmeyen "mustaskıl", "vârûn" ve "jîve" gibi garip kelimeleri manzumelerinde kullanmıştır:

Zâhid güciyle anladı mustaskıl oldıgım
Evvelki gibi bezme gelince yayılmıyor (44/2)

Böyle cevrin mi çekerdim ol mehin
Âh bahtım n'eyleyim vârûndur (49/4)

Cevdetâ gurbetde cevri-i dehr ile
İztırâbım jîveden efzûndur (49/5)

Ahmed Cevdet, manzumelerinde söyleyişini güçlendirmek için tekrar gruplarından (ikilemelerden) yararlanmıştır:

Ser-der-hevâlık eyledi salkım saçak beni
Urduka şâne zülf-i perîşâna rûzigâr (37/2)

Kırıldı câm-ı mahabbet tagıldı meclis-i rindân
Yazık yazık yog imiş hiç vefası âlem-i âbek (59/3)

Râh-ı emel efendi yokışlı inişlidir (145)

Şairin şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimelerle uzun zincirleme tamlamalar yapmış, böylece beyitlerde anlatılan manayı dil ve yapıyla da hissettirmeye çalışmıştır:

Lik fikr-i gam-ı iflâs ile çeşmim kararup
Oldı dünyâ gibi şimdi bana zindân Ramazân (2/19)

Böyledir devr-i sipihri-i gaddâr
Var mı bir neş'e yok anda humâr (4/10)

Aldırup elden o serv-i nâzımı

Bozsa devrân-ı ‘ayş u nûş u sâzımı
Halk-ı âlem tuysa gizli râzımı
Hâl-i zârım olsa bundan beş beter
Of dimem gamdan budur hükm-i kader (6/III)

Peşimân, rakîb, sevdâvî, çile kelimeleri vezin gereği peşimân, rakib, sevdavî, çille şeklinde yazılmıştır:

Buldı ol mertebe rindânı perîşân Ramazân
Bu sene geldigine oldı peşimân Ramazân (2/1)

Rakibâ tuymasın esrârımızı
Bilmesün lezzet-i güftârımızı (4/58)

Âkıbet sevdavî mizâc oldı
Şimdi divâne-vârdır gönlüm (64/9)

Kaddim ham oldı yây gibi çille çekmeden
Ser-menzil-i murâda dahı dikmedim nişân (73/3)

Çok nadirde olsa şair manzumelerinde argo kelimeler kullanmıştır:

Cân burgusını sîne-i mecrûhuma dikdi
Yek tahtamı s.kdi
Kertüp sözümi mıhlayacak koymadı bir yer
Şaşırdı bu kem-ter (51/4)

Ne tâb kaldı dilde ne tâkat vücûdda
Aldı zamâne kahbeleri küllî varımı (94/3)

5. Deyim ve Atasözleri

Ahmed Cevdet, şiirlerinde anlam ve söyleyişi güzelleştirmek için deyimlerden yararlanmışır. Ahmed Cevdet’in şiir üslubunun en önemli unsurlarından biri de şühpesiz deyimlerdir. “Divan şiirinde de deyimlerin, kimi zaman nazma çekilirken vezne ve ortama bağlı olarak bazı değişiklere uğradığı görülmektedir. Bu, hemen hemen bütün divan şairlerinde karşılaşılan bir durumdur” (Erdoğan, 2008: 357). Şairin şiirlerinde tespit edilen deyimlerde de benzer değişiklikler tespit edilmiştir. Divançe’deki deyimlerin yapısına bakıldığında bazen Türkçe kelimelerin yerine Arapça yahut Farsçası kullanılmışır. Divançe’de toplam 63 deyim tespit edilmiştir.

Ahmed Cevdet Türkçedeki yalvarıp yakarmak manasındaki “ayağına kapanmak” deyimini, manzumesinde Farsça pâ kelimesi ve Türkçe kapanmak fiiliyle oluşturmuştur:

Cevdet bu nazm n’ola Alî Beg Efendi’nin
Benden varup huzûrına gir pâyna kapan (73/7)

Türkçede “ümit kesmek” deyimini şair manzumelerinde “kat’-ı ümîd” şeklinde de kullanmıştır:

Enîsi itse de me’yûs me’yûs enîs itmez
Felekden kat’-ı ümmîd ile âşık bî-mürüvvettir (33/3)

Şâni’ oldum firkate vuslatdan ümîdi kesüp
Yâri âgûşa bir eyyâm almadım almam yine (82/2)

Şair Türkçede belli etmek, ortaya çıkarmak anlamındaki deyimini Farsça âşikâr kelimesi ve etmek yardımcı fiilini bir araya getirerek kullanmıştır. Deyimi oluşturan kelimeler arasına vezin gereği başka kelimeler girmiştir:

Lâzımdı böyle bir vezîr ol hittada olsun emîr
Esrârımı Rabb-i Kadîr itdi bu yüzden âşikâr (3/23)

Şair şiirlerinde deyimlere oranla atasözlerini daha az kullanmıştır. Ahmed Cevdet’in Divançe’sinde tespit edilen üç atasözünden ikisi tam hâliyle, biri de kısmen kullanılmıştır. Ahmed Cevdet, şiirlerinde hasmın (düşmanın) karınca olsa da (kendini) merdane bil (tut), insanın (kişinin) aybını (ayıbını) (bir avuç) tobrak (toprak) örter ve mazlumun ahi yerde kalmaz atasözlerini kullanmıştır.

Hasmın karınca olsa da merdâne bil anı
Seyr it ne yapıdı taht-ı Süleymân’a rûzigâr (37/4)

Aybını tobrak örter insânın
Yaşamak bana ‘ârdır sensiz (55/3)

Eşkim basılıp hiç der-i dilberde kalur mı
Âh-ı dil-i mazlûmdur ol yerde kalur mı (98/1)

6. Muhteva

Şairin manzumelerinin muhtevaları değerlendirilirken zaman zaman konular arasında iç içe geçmelerin olduğu görüldüğü için manzumelerde ağırlıklı olarak işlenen konular baz alınmıştır. Aşağıdaki tabloda şairin Divançe’sindeki manzumelerinin muhtevası verilmiştir.

Tablo 4. Recâî-zâde Ahmed Cevdet Divançesi’ndeki Manzumelerin Muhteva Özellikleri

Sıra No	Konu	Manzume Sayısı	Kullanım Oranı (%)
1	Aşk	75	50,67
2	Din ve Tasavvuf	6	4,05
3	Fahriye-Ferdî Ahval	26	17,56
4	Medhiye, Arz-ı Hâl ve Yardım İsteği	7	4,72
5	Nasihat	5	3,37
6	Rintlîk	4	2,70
7	Sosyal Hayat	2	1,35
8	Şikâyet-Tenkît	13	8,78
9	Tarih	10	6,75

Divançe’deki 148 manzumenin 75’inde aşk konusunu işlemiştir. Aşağıdaki örneklere baktığımızda şairin dile getirdiği aşk umumiyetle dünyevî ve beşerîdir. Manzumelerinde aşk konusunu; sevgili, âşık, rakip unsurlarıyla divan

edebiyatı geleneği çerçevesinde işlemiştir. Ahmed Cevdet manzumelerinde aşkı ateşe, şaraba, çöle, yola, kuyuya benzetmiştir.

Âteş-i ‘âşkınla bir âh eylesem dünyâ yanar
Yal(1)nız dünyâ değil bir dem de mâfiyâ yanar (38/1)

Cevdet idüp de tecrübe nefsimde anladım
Ser-mest-i câm-ı aşk olan âdem ayılmıyor (44/5)

Âhım şerâre-bâş-ı zemîn ü zamândır
Âlem bilür ki âteş-i âşkım ayândır (52/1)

Mânend-i Kays her gice bu deşt-i aşkda
Âh-ı derûnı meş’al-i râh eyler aglarım (68/6)

Girdin ise tarîk-i ‘aşka eger
Yoldasın reh-nümâyı n’eylersin (76/4)

Derûnum olmadı jeng-i kederden Cevdetâ hâlî
Çeh-i sevdâ yine dâr rûy-ı vasl-i yâr oldumsa (79/2)

Şair aşk muhtevalı şiirlerinin bazı beyitlerinde; sevgilisinin kavuşmaya meylinin olması, şikâyet ettiği rakibine acıması gibi divan şiiri açısından farklı denilebilecek söyleyişlere de yer vermiştir.

Câme-i hâb vaslına davet idüp bin nâz ile
Eyledi ikrâm yârim dün gice vâfir bana (26/3)

Ne inkisâr iderim hüzn ile ne âh sana
Beni düketdin efendim rakîb vâh sana (27/1)

Celb itmenin ol şûhı aveh çâresi pek çok
Evvelki gibi n’eyleyeyim bende heves yok (122)

Aşk konusundan sonra en fazla işlenen konu fahriye-ferdî ahvaldır. Müstakil olarak bir manzumesinde fahriye konusunu işlemiştir. Müstakil olarak fahriye konusunu işlediği manzume, Divançe’deki 7. manzumedir.

Şeh-i mülk-i hünerim zâtın idüp başıma tâç
Eyledim hasmımı ser-hadd-ı cihândan ihraç
Başladım almaga denklerle feleklerden bâç
Şâhid-i nazıma kesersem n’ola zerrîn kabâ
Çünkü tel ehlinin ıydıyyesidir bād-ı hevâ (7/XXII)

Şairin Divançe'sinde hasb-i hâl muhtevalı 25 (6, 8, 9, 11, 39, 43, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 82, 86, 87, 93, 99, 101, 110, 114, 115, 119, 124, 131 ve 141. manzume) manzume bulunmaktadır. 101. manzumede şair yaşantısında aksilik ve talihsizliklerin devam ettiğini dile getirmiştir. Gemiye benzettiği gönlünün hayret girdabından nasıl kurtulabileceğini kendi kendine sormuştur:

Fülk-i dil girdâb-ı hayretten nice olsun halâs
Esmede Cevdet muhâlif ber-karâre rûzigâr (101)

Ahmed Cevdet'in Divançe'sindeki manzumelerde işlediği bir diğer konu da din ve tasavvufur. Divançe'deki 148 manzumeden 6'sında din ve tasavvuf konusunu işlemiştir. Divançe'deki 1, 105, 106, 121, 128 ve 148. manzumede din ve tasavvuf konusunu işlemiştir. Şair, murabba şekliyle yazdığı münacatının bentlerinin sonunda "Ey feryat edenin imdadına yetişen! Çaresizim, acizim..." anlamındaki "Dermânde-em feryâd-res" Farsça dizesinin tekrar etmiştir.

I

Ey Hâlik-i arz u semâ
Dermânde-em feryâd-res
V'ey dâver-i şâh u gedâ
Dermânde-em feryâd-res

II

Ye's oldı kûy-ı kâma sed
Azm itmege yok bende had
Yâ Rabbi rahm it kıl meded
Dermânde-em feryâd-res (I/I-II)

Şair pek çok konuda tarih düşürmüştür. Divançe'deki 148 manzumenin 10'u tarih manzumesidir. Tarih manzumeleri Divançe'deki 14. manzumeden 23. manzumeye kadar ola şiiirleridir. Şair Sermed Efendi'nin oğlu Rıza'nın 1828/29 yılında vefatına, Mîr Arif'in Halet Efendi'ye 1821/22 yılında damat olmasına, İhsan Bey'in 1822/23 yılında doğumuna, Benderli Ali Paşa'nın 1821 yılında sadrazam olmasına, Ziver Efendi'nin 1823/24 yılında sakal bırakmasına, Âşık Hüseyin'in 1824/25 yılında vefatına, Seyyid İbrahim Efendi'nin 1824/25 yılında vefatına, Mîr Hasib'in 1824/25 yılında vefatına, Vesile Kadın'ın 1825/26 yılında vefatına tarih düşürmüştür.

Aşağıda Ahmed Cevdet'in Divançe'sinde Benderli Ali Paşa'nın 1821 yılında sadrazam olmasına düşürdüğü 8 beyitlik tarih örnek olarak verilmiştir:

Şeh-i Gâzî cihânı badezîn bed eylesün fethe
Vezîr-i azamı oldu Alî Pâşâ-yı dil-âgâh

O Haydar-sîrete ihsân idüp mühr-i hümâyûnun
Bütün dünyâyı mesrûr itdi lutf ile o şâhenşeh

Ne Haydar kahramân-ı arsa-i merdine açmışdır
Adû-yı dîne havf-ı tîgi sû-yı dûzaha bir râh

Neşât-âver olunca yümn-i teşrîfiyle İstanbul
O rütbe kaçdı gam itdi adem-âbâdı menzil-gâh

Zamân-ı devletin fet(i)h ü nusret çok zuhûr eyle
Hidîvâ çekme gam tevfiğe mazharsın bi-hamdi'llâh

Esîr-i şâm-ı zulmet işte gördi şimdi dünyâyı
Fürûg-ı himmetin oldı ziyâ-bâş-ı cihân çün mâh

Seni Hak dâim itsün sadr-ı vâlâda saâdetle
Duâ-yı devletin vird-i zebânımdır benim her gâh

Olur târîh-i tamâm fâl-ı hayra dâll ey Cevdet

Alî Pâşâ'yı sadrında muvaffak eylesün Allâh (1821/22/1237) (17/1-2-3-4-5-6-7-8)

Divançe'deki 7 manzumede (2, 10, 42, 54, 95, 97 ve 120. manzume) medhiye konusu işlenmiştir. Şair Süleyman Paşa'yı, Benderli Ali Paşa'yı, Mevlana'yı, Daniş mahlaslı Mîr Mehmed Bey'i, adı verilmemiş dönemin vezirini ve Kırklarelili Sırrı Bey'i methetmiştir. Divançe incelendiğinde Ahmed Cevdet'in manzumelerinde en fazla dönemin sadrazamlarından olan Benderli Ali Paşa'yı methettiği görülmektedir. Aşağıda örnek olarak verilmiş manzumede Benderli Ali Paşa'nın sadrazamlık yapmış olduğu dönemde hâlinden şikâyet eden kimsenin kalmadığını, Benderli Ali Paşa'nın şanının yüce olduğunu dile getirmiştir. Nuh Peygamber gibi ömrünün uzun olmasını dilemiştir:

Âsaf-ı devrân Alî Pâşâ ki şimdi zâtıdır
Bâis emin ü emân u iftihâr-ı rûzigâr

Var mıdır hiç öyle bir vâlî-i vâlâ-şân aceb
Bahtiyâr u kâm-kâr u nâm-dâr-ı rûzigâr

Feyz-i Hak imdâd idüp tedbîr-i rahat bahtına
Çıkdı dehrin hâtırından igbirâr-ı rûzigâr

Kalmadı vaktinde hâlinden şikâyet eyleyen
Sâye-i cûdında itdîn ahz-i sâr-ı rûzigâr

Neşe-dâr-ı bezm-i şevk oldı kudûmından Haleb
Bir nazarla eyledi def'-i humâr-ı rûzigâr

Mansıbın te'bîd idüp menşûr-ı ikbâli ile
Eyledi mezdâd-ı şanın şehriyâr-ı rûzigâr

Hak selâmetle o zâtın bin sene mânend-i Nûh
Fülk-i ömrin eylesün zîb-i kenâr-ı rûzigâr (54/1-2-3-4-5-6-7)

Recâî-zâde Ahmed Cevdet, Divançesi'nde en fazla işlediği konulardan biri de şikâyettir. Divançe'deki 24, 25, 33, 37, 41, 53, 73, 78, 88, 91, 93, 94 ve 107. manzumede şikâyet konusunu işlemiştir. Yukarıda söz edilen 13 manzumede kendi talihinden, zamanından ve zamanındaki kişilerden şikâyet etmiştir.

Aşağıda verilmiş olan şikâyet muhtevalı şiirinde her kimi dost sanıp ahbablık ettiyse talihinin önüne geçerek kendisine düşmanlık ettiğini, iyi sandığı kişilerin diken gibi yaraladığını ve kendisine zarar verdiğini dile getirmiştir. Bu durumdan yankınmıştır:

Hep yâr bildigim benim agyâr çıkdı âh
Gonca tasavvur eyledigim hâr çıkdı âh

Hak-gû-yı bezm-i vahdet olan cândan oldılar
Mansûr'un âkıbet yolına dâr çıkdı âh

Subh-ı ümîdim itdi felek şâm-gûn hayf
Yârin yüzünde hatt-ı siyeh-kâr çıkdı âh

Düşmenlik itdi dost sanup ülfet itdigim
Her kim ki olsa bahtıma gaddâr çıkdı âh

İtdim hezâr tecrübe Cevdet bu gülşeni
Gonca tasavvur eyledigim hâr çıkdı âh (78/1-2-3-4-5)

Divançe'de işlenen diğer bir konuda nasihat konusudur. Şair Divançe'deki 148 manzumeden 5'inin konusu nasihattir. Şair nasihat konusunu 70, 71, 74, 76 ve 145. manzumede işlemiştir. Divançe'deki 76. manzumenin 1. beytinde kişinin arif olduğunu göstermek için yün kumaştan yapılan cüppeye ihtiyacının olmadığını, 2. beytinde bu dünyanın ve bu dünyanın içindekilerinin baki olmadığını, 4. beytinde aşk yoluna giren kişinin yol gösterecek kılavuza ihtiyacının olmadığını ifade etmiştir. Manzumenin makta beytinde şair kendisine seslenerek dünyaya ait her şeyden uzaklaşması gerektiğini dile getirmiştir. Şair bu manzumede hem kendisine hem de başka kişilere nasihatte bulunmuştur:

Ehl-i dilsen riyâyı n'eylersin
Bir abâ ki kabâyı n'eylersin

Her konan göçdi çünkü dünyâdan
Böyle kârbân-serâyı n'eylersin

Olma dil-beste kâkül-i yâra
Başına ol belâyı n'eylersin

Girdin ise tarîk-i aşka eger
Yoldasın reh-nümâyı n'eylersin

Terk idüp mâsivâyı ey Cevdet
Bir abâ ki kabâyı n'eylersin (76/1-2-3-4-5)

Ahmed Cevdet nasihat konusu dışında Divançe'sinde işlediği diğer konulardan biri rintlik, diğeri ise sosyal hayattır. Rintlik konusunu şair, 4 manzumede (28, 59, 90 ve 140. manzumede) işlemiştir. Şair Divançe'deki 59. manzumede cam(kadeh), rindân, meclis, zahit, harabat, humar, saki gibi sözcüklerin mecazî anlamlarını kullanarak rintlik konusunu işlemiştir:

Su üzre çünkü kurulmuş asâsı âlem-i âbek
Temel tutar mı turur mı binâsı âlem-i âbek

Kenâr-ı cüdâ iderler bahâr mevsimi işret
Hevâyı meşrebe hoşdur hevâsı âlem-i âbek

Kırıldı câm-ı mahabbet tagıldı meclis-i rindân
Yazık yazık yog imiş hiç vefâsı âlem-i âbek

Bozınca tevbeyi zâhid harâb olur bu harâbât
Olaydı zinde olurdu bekâsı âlem-i âbek

Humâr-ı gamla yaturdım sunıldı destime bir câm
Görildi haste ikende şifâsı âlem-i âbek

Ne rütbe tabım alışdı bu neşesizlige sâkî
Cefâ gelür bana şimdi safâsı âlem-i âbek

Kanı o şevk-i tarablar kanı o şûr u şigablar
Ney idi bir dem o hû hû şadâsı âlem-i âbek

Elinde câm-ı murâdı yanında sâki-i gül-rû
Şeh-i dü-âleme benzer gedâsı âlem-i âbek (59/1-2-3-4-5-6-7-8)

Sosyal hayat konusunu Ahmed Cevdet, Divançe'de 4 ve 5. manzumede işlemiştir. 1. manzume, şairin Şâni Bey'e yazmış olduğu manzum mektuptur. 2. manzume ise Şâni Bey'in mektubuna karşılık yazdığı manzum mektuptur. Her iki manzum mektuba da Şâni Bey'e güzel hitapla giriş yapılmış, kendi ile birlikte çeşitli kişiler hakkında Şâni Bey'e bilgiler verilmiştir. Mektuplar güzel temennilerle bitirilmiştir:

Ey mürüvvetli efendim cânım
V'ey kerîmü'ş-şiyemim sultânım

İki aydır ki firâkım çekeriz
Cümlemiz zahm-ı dile zehr ekeriz

Meclisin lezzeti yok sen gideli
Böyle azm-i reh-i gurbet ideli (4/1-2-3)

Ey gözümün nûrı efendim begim
Ârif-i her nükte-pesendim benim

Hecrin ile gamda iken çâkerin
Başka bir âlemde iken çâkerin

Nâmen ile kalbimi şâd eyledin
Lutfun ile bendeni yâd eyledin (5/1-2-3)

Aga Hazretleri çıkdı evden
Yeniköy'de yalı tutdı rûşen

Yenilüp nerdde Şeyh İbrâhîm
Oldı Ahmed yeni tavla teslîm

Didi hâlin göricek Mîr Saîd
Hâcının işleri hep akla baîd

Cevdet-i zârı unıtma yâd it
Haber-i sıhhatın ile şâd it (4/24-28-29-64)

Dâderim İsmail'e düşdi heves
Boş boşuna eyledi sarf-ı nefes

Ahmed Efendi'nin olup rehberi
Toldı küçük yazıcının defteri

Gel gelelim nevresimin hâline
Ben yazayım siz bakın ahvâline

Kârı iken bir zaman âzâdelik
Gelmez iken aklına üftâdelik

Başka arız olmadığın Hak bilür
Hâlimizi Hâkim-i Mutlak bilür

Cümlesine bunları yâd eyleyin
Ellerini öpdigimi söyleyin

Kalmadı artık diyecek bir sözüm
Cevdet'ini yokla gel iki gözüm (5/16-17-20-30-31-32)

Divançe'sinde yer alan manzumelerin içerisinde de sosyal hayatın izleri görülmektedir:

Ramazan, Oruç, Bayram
Bir kurundiyla oruç da içime derd oldı
Hâlimi anlasa da eylese dermân Ramazân (2/21)

İşte bayram da gelüp çatmada on gün kaldı
Ne zamân eyler aceb bizlere ihsân Ramazân (2/20)

Tavla, Satranç
Yenilüp nerdde Şeyh İbrâhîm
Oldı Ahmed Beg'e tavla teslim (4/28)

Kendim kalınca tâ adem abâda ser koyan
Ben şâh râh –ı vasla çıkar râh bulmadım
Nat'-ı felekde haylice ferzâne at sürüp
Ben çâre mât-ı düşmene ey şâh bulmadım (148)

Dal-Fes
Şimdi civân perçemleri dâl-fes gezerler serseri
Gerçi açık meşrebleri sûsen çizer ammâ kenâr (3/14)

El öpme âdeti
Cümlesine bunları yâd eyleyin
Ellerini öpdigimi söyleyin (5/31)

SONUÇ

Recâî-zâde Ahmed Cevdet, divan şiirinin son temsilcilerinin yetiştiği XIX. yüzyıl şairlerindedir. Kâtip olarak çalışan Ahmed Cevdet, 1831 yılında genç yaşta veba salgını sebebiyle İstanbul'da vefat etmiştir. Şairin bilinen üç eserinden biri de Türkçe Divançe'sidir. Divançe'de toplam 148 manzume bulunmaktadır. Nazım şekillerinin sayısına göre Ahmed Cevdet'in Divançe'si gazel (%47,97) ağırlıklıdır. Divançe'deki oran açısından gazelleri sırasıyla beyitler (%29,05), kıt'alar (%8,10), murabbalar (%3,37), muhammesler (%2,70), kasideler (%2,70), mısralar (%2,70), mesneviler (%1,35), tahmisler (%1,35), terki-bend (%0,67) takip etmektedir. Şair hemen hemen bütün nazım şekilleriyle şiir yazmıştır. Ayrıca müstezad gazel, musammat kaside ve musammat kıt'a ile şiir yazması dikkat çekicidir. Şairin şiirlerinde sözleri belirli bir ritme göre sıraladığını, dili etkili bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Divançe'de yer alan 148 manzumenin hepsi Türkçedir. Şair şiirlerinde zaman zaman Arapça, Farsça kelime ve tamlamaların yoğunlaştığı ifadelere yer vermiş olsa da bu unsurlar şiirlerinin dilini ağırlaştırarak ölçüde değildir. Ahmed Cevdet, şiirlerinde deyim ve atasözlerinden de yararlanmıştır. Bu sayede hem dili etkili bir şekilde kullanmış hem de şiir dilinin sadeleşmesini sağlamıştır.

Şiirlerinin tümünü aruz vezniyle yazan Ahmed Cevdet, 13 farklı kalıp kullanmıştır. Ahmed Cevdet şiirlerinde çoğunlukla aruzu güzel bir şekilde uygulasa da kimi zaman vasl, imâle ve zihâf gibi kusurlarının bulunması, şiirlerini yazarken zaman zaman sanat kaygısı gütmeye başladığını göstermektedir. Şiirlerde ahengi sağlamada vezin ile birlikte kafiye ve rediflerden de yararlanmıştır.

Ahmed Cevdet, Divançe’inde birbirinden çok farklı konuları işlese de en fazla aşk konusunu işlemiştir. Şairin aşk konusunu işlediği manzumelere baktığımızda çoğunlukla dünyevî ve beşerî bir aşkın terennüm edildiğini görmekteyiz. Ahmed Cevdet aşk muhtevalı şiirlerinin bazı beyitlerinde divan şiiri açısından farklı denilebilecek ifadeler de yer vermiştir. Aşk konusunu fahriye-ferdî ahval, şikâyet-tenkit, tarih, medhiye, din ve tasavvuf, nasihat, rintlik, sosyal hayat konuları takip etmektedir. Şair çoğunlukla doğum ve ölümle ilgili olan tarih manzumeleri yazmıştır. Şairin tarih manzumeleri yazması, döneminde bazı olaylara ışık tuttuğunu ve çevresinde olup bitenlere karşı duyarsız kalmadığını göstermektedir. Bununla birlikte çalışmada Ramazan, oruç, bayram, tavla, satranç, tavla, dal-fes, el öpme adetine örnek verilerek sosyal hayatın izleri bir nebze olsun yansıtılmıştır.

Sonuç olarak Recâî-zâde Ahmed Cevdet’in ön plana çıkan divan şairlerinden biri değildir. Bilinen konuları bilinen tarzda tekrar eden şairlerden biri olduğu ve Divançe’deki şiirlerinde yer yer güzel söyleyişler yakalasa da genellikle edebî açıdan çok parlak şiirler yazmadığı görülmüştür. Ahmed Cevdet, yazdığı şiirler ile edebiyat dünyasına herhangi bir yenilik getirememiş klasik şairlerdendir.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Birinci Yazar %100.

Etik Komite Onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır

Çıkar Çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

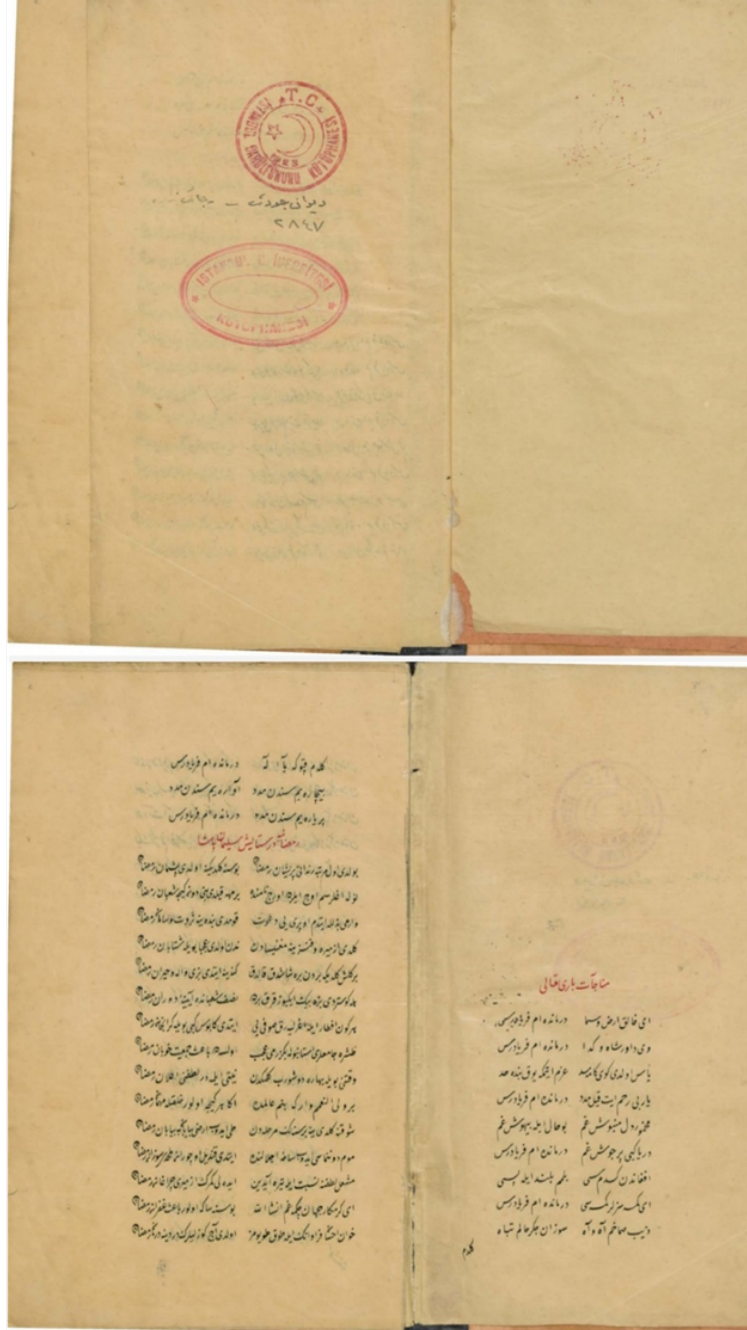
- ABDULKADİROĞLU, A. (1994). *Zînetü’l-Mecâlis*. Ankara: Türk Hava Kurumu Matbaası.
- ABDULKADİROĞLU, A., & SARI M. (1998). *Nevâdirü’l-Âsâr fî Mütâla’ati’l-Eş’âr* (Seçme Beyitler). Ankara: Anıl Matbaası.
- ABDULKADİROĞLU, A., & SARI, M. (2009). *Külliyât-ı Recâî-zâde Ahmed Cevdet* (Nevâdirü’l-Âsâr, Zînetü’l-Mecâlis, Divançe). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (39), 323-333.
- AÇIL, B., YAZAR, S., TURGUT, K., & KAVAK, Ö. (2022). *Tenkitli Neşir Kılavuzu* (Osmanlı Türkçesi Metinler İçin). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- AKYÜZ, K., BEKEN, S., YÜKSEL, S., & CUNBUR, M. (1958). *Fuzûlî Türkçe Divanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bursalı Mehmed Tâhir. (2016). *Osmanlı Müellifleri C.1* (Haz. Saraç M.A.Y.). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınevi.
- DEMİREL, Ş. (2014). *Divan Şiirinde Redd-i Matla*. *Bilig Dergisi*, 31, 161-177.
- ERDOĞAN, M. (2008). *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı [İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin]* (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- ERDOĞAN, K. (2019). *Niyâzî-i Mısri Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGUN, S. N. (Tarihsiz). *Türk Şairleri. Manisa İl Halk Kütüphanesi*.
- ERTEM, R. (1995). *Yahyâ Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- EYÜBOĞLU, E.K. (1973). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler C.1*, İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.
- EYÜBOĞLU, E. K. (1975). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler C.2*, İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.
- Fatîm Davud. (2017). *Fatîm Tezkiresi (Hâtîmetü’l-Eşâr)* (Haz. Çiççi Ö.). [e-Kitap]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>
- GÖRE, Z. (2007). *Adnî Divanı’nda Ahenk Unsurları*. *Turkish Studies Dergisi*. 2(4), 405-422.
- İNTERNET: https://tr.wikipedia.org/wiki/Benderli_Ali_Pa%C5%9Fa. (Erişim Tarihi:16.04.2021)
- İPEKTEN, H. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- KAPLAN, H. (2014). *Harften Sese, Harften Görüntüye Bâki’de Ses-Ahenk-Görüntü*. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 36, 207-225.

- KESKİN, M. S., & SONA, İ. (2019). *Türk Edebiyatında "Sırrî" Mahlaslı Şairler ve Derviş Selim Sırrî Dîvânı*. Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 16-36.
- KOCAASLAN, H. (2009). *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva 1.Cilt S.1-233 (Yüksek Lisans)*. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- OĞRAŞ, R. (1991). *Hoca Neş'et Divanı (İnceleme ve Tenkidli Metin)* (Yüksek Lisans). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- ÖZGÜL, M. K. (2022). *Divan Yolu'ndan Pera'ya Selametle Modern Türk Şiirine Doğru*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Recâî-zâde Ahmed Cevdet. Divançe-i Cevdet*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 807/1b-32ba.
- Recâî-zâde Ahmed Cevdet. Divançe-i Cevdet*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 2847/1b-32b.
- Recâî-zâde Ahmed Cevdet. Divan*. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum Eserleri, 84/1b-32b.
- Recâî-zâde Ahmed Cevdet. Divan*. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum Eserleri, 85/1a-37a.
- SARAÇ, M.A.Y. (2018). *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*. İstanbul: Gökkube Yayınları.
- SOYKUT, İ.H. (1968). *Açıklamalarıyla XII. Asırdan XX. Asra Kadar Türk Şiirinde Tasavvuf, Hikmet ve Felsefeyle Dolu Unutulmaz Mısra'lar*. Sönmez Neşriyat ve Matbaacılık.
- SÜREYYA, M. (1996). *Sicill-i Osmânî C.2 (Haz. Akbayan N.)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ŞAHİN, E.S. (2004). *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkar ve Hazân-ı Âsâr*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Şemseddin Sami. (1889). *Kâmûsu'l-Â'lâm*. [e-Kitap]. <https://tarihvedenedeniyet.org/2010/01/kamusul-alam-semseddin-sami.html>
- ŞENTÜRK, A. A., & KARTAL, A. (2016). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şeyhülislam Ârif Hikmet. (2019). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ (Haz. Çınarcı M.N.)* [e-Kitap]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64059,seyhulislam-arif-hikmet-bey-tezkiresipdf.pdf?0>
- YAĞCIOĞLU, S. (2012). *Klâsik Edebiyat Döneminde Kâfiye Bahsinin Mukayeseli Olarak Değerlendirilmesi*. Türkiyat Mecmuası Dergisi, 22, 127-170.
- YURTBAŞI, M. (2013). *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: Doğan Ofset Yayıncılık.
- YÖRÜR, A. (2021). *Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Ali Paşa'ya Sunduğu Bahâriyye'si*. Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırma Dergisi, (22), 608-615.
- YÖRÜR, A. (2021). *Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Tarih Manzumeleri*. Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 7(2), 507-522.
- YÖRÜR, A. (2021). *Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Ramazâniye'si*, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 7(4), 1644-1653.
- YÖRÜR, A. (2021). *Recâî-zâde Ahmed Cevdet ve Divânçesi*, TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, 13(49), 235-238.

EKLER

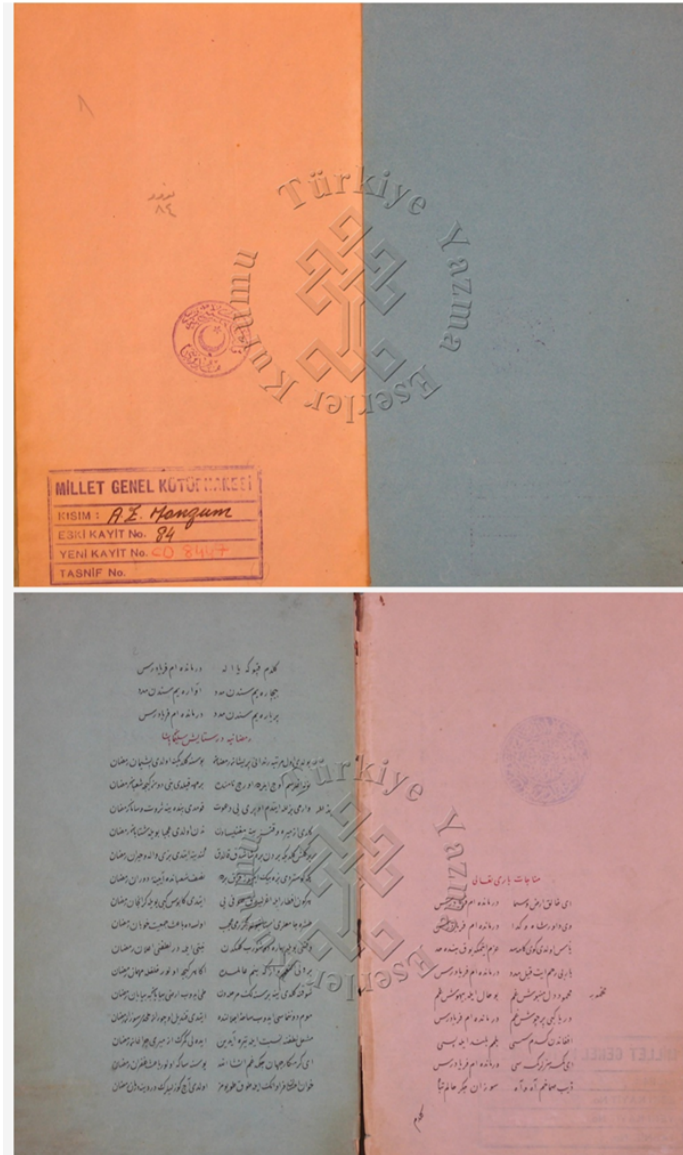
Görsel 1. İÜ1 vr. 1b-2a

Görsel 2. İÜ2 vr.1b-2a

Görsel 3. vr. AE1 1b-2a

Görsel 4. vr. AE2 1a-2a

